

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Udvalgte værker

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Udvalgte værker", i Blicher, Steen Steensen: *Udvalgte værker*, Gyldendal, 1982-83, s. 402. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-blich07-shoot-idm139805836883984/facsimile.pdf> (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Udvalgte værker

Viborg Amt og andre skrifter

Mønt, mål og vægt i ældre tid

Mønt

1397 reorganiseredes det danske møntvæsen efter tysk mønster: en mark sølv å 16 skilling å 12 penning. Ved dalerens indførelse i Danmark 1516 blev forholdet: 1 daler å 3 mark å 16 skilling, en kurs, der holdt sig til statsbankerotten i 1813. Derefter indførtes rigsbankdaleren som deltes i 6 mark å 16 skilling. 1854 afløstes rigsbankdaleren af rigsdaleren. Ved overgangen til kronesystemet i 1873 forsvandt skillingen.

1 dukat = 8½ kr.

Mål

Tønde bruges i flere forbindelser både som flademål og som rummål.

1 tønde guld = 100.000 rigsbankdaler

1 tønde hartkorn (egl. „hårdt korn“: rug eller byg): om jordstykke, hvori der kan sås en tønde hårdt korn. 1 tønde hartkorn var i Jylland på Blichers tid = 2-16 ndr. land (på øerne: 2-6), alt efter jordens bonitet. Hartkornsskat: fællesbetegnelse for forskellige skatter på jord; blev i 1903 afløst af ejendomsskyld.

1 tønde land = 14000 kvadratalen = 5516,2 m² = 0,5516 ha.

1 tønde (rummål) = 8 skæpper å 4 fjerdingkar

1 skæppe jord = 1/8 td. land = 689,5 m²

1 skæppe (rummål) = 1/8 tønde = 17,4 dm³

1 pot = 4 pøgle = 0,965 l

1 anker = 39 potter

1 alen = 2 fod = 24 tommer = 0,628 m

1 kvarter = 1/4 alen

1 mil = 4 fjerdingvej = 24000 fod = 7,532 km

Vægt

1 pund = 0,5 kg

1 skålpund = 1 pund

1 lispund = 16 pund = 8 kg

1 skippund = 20 lispund = 160 kg

1 mark: anvendtes indtil 1875 dels som handelsvægt = 250 gram, dels som guld- eller sølvvægt = 235,29 gram

I.

Uldbinderiet

Viborg Amt, 1839, XXIII

75 Grev Fr. L. Moltke (1745-1824) skrev den nævnte afhandling, da han var 12 år gammel og blev året efter æresmedlem af Videnskabernes Selskab. Afhandlingen blev trykt i Danmarks og Norges økonomiske Magazin 1757.

Niels Blicher: (1748-1839) præst i Viim-Lynggaard 1779-1795 og i Randlev 1795-1822

Rawert: O. I. Rawert (1786-1851), fabriksdirektør, industriforfatter i Handels- og Industritidende; denne artikel findes ikke i de pågældende årgange af dette blad

Johannes Keller: (1777-1852)

81 repartere: fordele ligeligt

Factor: kommissionær

81 I Aarene Fiirs: allerede i 1749 var en købmand fra Hamborg heroppe for at sikre sig stadig levering af strømper

Hjørindustrien

Viborg Amt XXIII

85 knebelsat: knebel, frøhus af hørren

i Røde: i vand (for at skallen kan rådne af)

86 Skudtørnv: mosetørnv

Huuskoner: husmandskoner

89 Randers Halle: halle: kontrol

Bygen: bygge, koge i lud af bøgeaske

„Hun gjør kostligt Linklade“

Viborg Amt, XXIII

Salomons Ord: Ordspr. 31. 21-27

St. St. Blicher

Af: *Bineringsvej*
Kalkbrønderie
Viborg Amt, XXVI

- 90 Til Blichers bemærkning om, at Dagbjerg og Mønsted leverer den bedste kalk, har Landhuusholdningselskabet gjort gældende (optaget som note) at kalken ved Glatved strand er den bedste, man hidtil har kendt i Jylland, og at Falske kalk er på højde med Dagbjerg/Mønsted perpendiculart: lodrette
- 92 knuget og skuddet Maal: Luk. 6. 38: „Giver, saa skal der gives Eder. Er godt, knuget, rystet, topfuldt Maal skulle de give i Eders Skød”
Hr. Friis: M. R. Friis, præst i Dagbjerg 1810-43
- 93 Thara: hvad der skal trækkes fra for at finde frem til nettoprisen
Rudersdorpher: opkaldt efter byen Rudersdorph i Brændeaburg, hvor der var store kalkværker

Pottemagerie
Viborg Amt XXVI

- 94 Grindel: grindte tørre lerpotter

2.

Faarefolding

Landoeconomiske Tidender september og oktober 1816

- 95 Markfred: Efter udskiftningen, der gav hver mand sin lod og gjorde det til hans sag at vogte sit kvæg, kom der idelige klager over, at markfreden var brudt
- 96 Hr. Drewsens Faarefold: Johan Christian Drewsen (1777-1851) var en af tidens mest reformivrige landmænd og en meget produktiv landøkonomisk forfatter. 1815 skrev han en længere artikel om faarefolding i Landoeconomiske Tidender
Kjøveravi, staldfodring, Vexeldrivt: dengang moderne landbrugsteknik, meget drøftet i tidsskrifter. 1813 fik Drewsen Landhuusholdningselskabets sølvmedalje for et skrift om vekseldrivt, et par år efter guldmedalje for en afhandling om kløver. Staldfodring: fodring hjemme hele året
- 98 Brakfrugter: den foderafgrøde, der ofte tages i brakmarken, hvad enten hertil benyttes en rodfrugt eller grønfrøder, som spergel, hoghvode, havre, blandssød, vikker ecc.

404

*Noter**Et lidet Bidrag til Kundskab om Væreldrive*

Landoeconomiske Tidender marts og april 1817

denne ... for vort Landbrug lykkelige Crisis: på mange måder var pengenes forvirrede tilstand omkring bankerotten 1813 til fordel for landmændene

- 90 hoistoenske Sædskifter: ottemarkbrug

101 Alstedjorden: skal rimeligvis være alsædjorden, det almindelige navn for den ældgamle form for kornbrug, hvor der hvert år dyrkedes korn på samme stykke

- 102 krigerske Optrin: der var i situationen af 1816 en del offentlig polemik i anledning af Drewsens skrift om vekseldrivt, bl.a. skrev en gårdemand Jens Jensen imod bogen
optativisk eller conjunctivisk: i ønskeform

Forlæg til den jydsk Quegraces yderligere Foradling

Randers Avis 26. 2. 1838

Denne artikel blev forelagt in extenso for Randers Amts Husboldningselskab, men først to år efter bestemte man sig for at indkøbe 6 tyre og 2 køer af ægte jysk race

- 102 Bachuel: Robert Bakewell (1725-95) berømt farmer og kvægopdrætter. Har intet skrevet om sin metode

Hestesolen

Viborg Amt: XIX

Landhuusholdningselskabets censor (proprietær, amtsforvalter J. H. Bindsbøll) havde mange indvendinger mod dette afsnit. Kritikken, anbragt som fodnoter, fylder mere end Blichers tekst. Der er imidlertid grund til at lytte lidt til censor. Han skriver bl.a.: „Jeg er hverken indtaget for eller imod nogen af de omhandlede Hesteracer: jeg erkender begge gode Egenskaber, og det kunde aldrig falde mig ind at ønske den jydsk „Race“ heelt ombyttet med det saakaldte „Fuld-blod“. Jeg vil heller ikke afsige nogen Dom om Gavnligheden eller Skadeligheden af Indførelsen af det engelske Blod, jeg vil opsætte denne min Dom [...] indtil vi see hvad denne Krydsning fører til; og naar Afkommet først er 5 à 6 Aar gammelt kunne vi komme til denne Kundskab”

Blicher LV 26

405

St. St. Blicher

3.

Om de jydke Hødemøser Opdyrkning

Nye landøkonomiske Tiderer IV, 1821

108 Graemose: Græbemose

Kong Svend: Svend Grathe (ca. 1125-57)

Byllebærriis: jysk = mosebølle, i sægt med blåbær, tyttebær og tranebær

stagnere: stå stille, gå i forrådnelse

Harekamp: en sivart

Vaccinier: det latinske navn for høllefamilien

109 Landinger: bredder, kyster

Emsflodens Brøder: tærlige kanaldræg for at få de udstrakte moser kultiveret

110 Ceres: romersk gudinde for frugtbarhed

*Om raade Jorder og disses Opdyrkning**Viborg Amt X*

112 Redoute: sted hvor man trækker sig tilbage, en til alle sider lukker skanse

114 præsumptive: formodede

Kjerve: afgrøder

*Engene og deres Cultur**Viborg Amt I: Om Jordernes Overflade og Beskaffenhed samt om Enge i Almindelighed og Vandingsenge i Særdetleshed*

116 Katteskjæg: en græsart

Aarsvad Bæk: i Stendalgaard's planrage ved Thorning

117 Sulthø: dårlig hø fra mager jord

118 Nødset: kostalden

Hvem: hermed tænker Blicher vist på kongen

*Skovplantningerne**Viborg Amt XXII: Om Skovvæsenet og Tørveskjær*

119 tingeret: farvet

Landhuusholdningsselskabets note: „At der i Jyllands Tørvemoser ikke findes Fyr, men vel Gran, stemmer ikke med Steenstrups Iagttagelser". Japetus Steenstrup (1813-97) fik i 1837 en afhandling om træernes fordeling i vore tørvemoser antaget blandt universitetets pris-skrifter

Forstraad Bang: skovrider Jens Bang (1786-1862), Stendalgård

406

Noter

120 Koch: Peter Gottlieb Koch, forpagter, senere kammerråd, købte 1835 Ulstrup

Consistorialraad Bjerregaard: Sognepræst og plantør Hans Bjerregaard (1766-1860)

121 Pastor Drejer: Niels Drejer, præst i Simsted 1805-44, Blichers ven
Pastor Blicher: Blichers farbroder Jørgen Blicher, der var præst i Vorning til 1825. Blicher anlagde også selv en plantage i Spentrup
Nørre-Tejgaard: en halv mil nord for Viborg*Om Havedyrkingen**Viborg Amt XXI*

122 a parte potiori: efter den vigtigste ting

parte unica: den eneste ting

Isterraden: stuehuset

124 Skovrider Sandberg: Anders T. Sandberg døde 1834, 91 1/2 år gammel

125 Haven ved Hald: se slutningen af novellen „Eneste Barn" (H 254)

Arnold de Fisker: Arnold de Fischer (1749-1805), godsejer

Nu ligge de alle ...: frit citat efter Blichers eget digt „Bjørnkjærs Ruiner"

4.

*Brændevinsbrænding**Viborg Amt XV: Om Kornvarerens Beskaffenhed, Rensning og Tørring m.v.*

Naturligvis måtte Landhuusholdningsselskabets censor bemærke at „Selskabet aldeles maa misbillige Forfatterens Mening om almindelig Frihed til Brændevinsbrænding"

126 den Forordning ...: resolution af 1835, der i visse tilfælde, efter ansøgning til kommercekollegiet, gav tilladelse til oprettelse af landbrænderier

Herredsfogder som ...: I Salling havde man privat ordnet forholdet således, at Bønderne betalt en årlig afgift og til gengæld var fri for nærgående spørgsmål. Det var naturligvis ganske ulovligt, men embedsmændene blev ikke straffet for det, da man efter omtrent 50 års forløb opdagede det

129 Spø: affald af korn fra brænderierne; også om dårlig brændevin

407

407

St. St. Blicher

Viborg Tugt- og Forbedringsbus

Viborg Amt XXVI: Binæringsveje 12

- 131 samme drivtve Mand, Justitsraad Bruun: tøfabrikant i Viborg. Se dette hind s. 377
- 132 Major v. Undall: L. C. Undahl (1783-1861) fik 1811 overopsyn med fangernes arbejde, blev 1820 inspektør og 1850 direktør for straffeanstalten
- 133 *Delict. car.*: *delicta carnis*: utugt

E Bindstouw

Indledning

- 142 Kreen Koustrup: forbilledet menes at være Mogens Andersen, der var lærer i Lysgaard. For at øge sin indtægt var han om sommeren murer- mester og rækkemand. Hans forgænger i embedet var Kristen Koustrup
- Lysgør: de fleste lokaliteter ligger i Lysgård og nærmeste sogne

Kjøn Pøjsler: Stæren sætter o Gerden

- 144 Gi hin Fæjstpeng: giv hende fæstepenge, o: forfør hende
- 146 Stokken: sengestolken
- Uhlen tuded ... Hunnen tuded ...: denne strofe gengiver en række dødsvarsler

Wille Hansen: De Kjøsholms Brøer

- Blicher har som kilde til denne fortælling muligvis haft folkevisen om Tule Vognsøn og Graa-Svend
- 148 Stræe: by i Thorning sogn
- Kjøsholm: Kærsholm, hovedgård i Thorning sogn
- 150 Luhn Kjerck: Lund kirke eller Ungstrup kirke lukkedes ved kongebrev 1558 og blev nedrevet et par år efter. Der findes granitkvadre fra denne kirke i (Nedre) Kærsholm, Aunsbjerg, Liselund og Blicher-egaens Museum i Thorning
- Aunsbjerg: Aunsbjerg. At denne herregård skulle være opkaldt efter pigen Ann er ren myte. Den folkelige form Aunsbjerg er flere gange anvendt af Blicher
- Stunthueser: fœdløse strømpes

Vusi: Øvli (Ejler) og Else

- De tre første strofer har navnet Øvli, de to sidste Ejler. Man har ingen forklaring på navneskiftet. Det kan have en æstetisk begrundelse: ung Ejler lyder bedre end ung Øvli; men det skyldes rimeligtvis en ren skœdeslœshed hos Blicher